
ÖTÜKEN

DEDE KORKUT KİTABI'NIN POETİKASINA GİRİŞ

Şafak Varyantı

Kamal Abdulla

Notlarla Türkiye Türkçesine Aktaran

Ali Duymaz

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1485
KÜLTÜR SERİSİ: 856

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-891-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Özgün Adı: *Kitabi-Dede Gorgud Poetikasına Giriş Dansökülen Variant*

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KAMAL ABDULLA: Azerbaycanlı dilbilimci, edebiyatçı, yazar ve akademisyen Kamal Abdulla, 4 Aralık 1950 tarihinde Bakü'de doğmuş, 1973'te Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinden mezun olmuştur. Moskova'da İlimler Akademisi Dil Bilimi Enstitüsünde *Dede Korkut Destanlarında Sentaktik Paralelizm* konulu yüksek lisans çalışmasını tamamladıktan sonra 1977'de Azerbaycan'a dönen araştırmacı, burada Azerbaycan İlimler Akademisi Nesimî Dil Bilimi Enstitüsünde çalışmaya başlamıştır. 1984'te *Azerbaycan Dili Sentaksının Nazari Problemleri* adlı çalışmasıyla doktor olan Kamal Abdulla, 1984'ten itibaren Yabancı Diller Üniversitesi Genel Dil Bilimi ve Azerbaycan Dil Bilimi bölümlerinin başkanlıklarını yürütmüştür. 2000-2014 yılları arasında Bakı Slavyan Üniversitesinin rektörlüğünü deruhte eden Kamal Abdulla, 2017 yılından bu yana da Azerbaycan Diller Üniversitesi rektörlüğü görevini yürütmektedir. Azerbaycan Millî Bilimler Akademisinin asli üyesidir ve aynı akademiye bağlı *Türkologiya* dergisinin editörüdür. Çalışmaları *Dede Korkut Kitabı* üzerine yoğunlaşan ve çok sayıda makale ve kitabı bulunan araştırmacının roman, öykü, tiyatro ve şiir türlerinde de eserleri vardır. Ülkesinde ve uluslararası alanda çok sayıda ödüle layık görülen Kamal Abdulla'nın *Gizli Dede Korkut*, *Eksik El Yazması*, *Büyücüler Deresi* gibi inceleme ve romanları, birçok ülkenin yanı sıra Türkiye'de de yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ....9

DEDE KORKUT KİTABI'NIN POETİKASINA GİRİŞ

1. Kitabın Adı: Niçin "Giriş" ve "Estetikpoetik-lik" Ne Demektir? 15
2. Anakronik Metin 17
3. Hem Eski Hem de Yeni Bir Edebî Model Olarak *Dede Korkut Kitabı* 22
4. Mit Çağının Metni ve Yazı Çağının Metni: Düz Anlam Alanı ve Mecaz Anlam Alanı. Araştırma Nesnesi Olarak Mit Çağının Otantik Metni 25
5. Otantik Mit Çağında Estetikpoetik Enerji Arayışları. İçkin Tahlil Denemesi. "Kaos-Kozmos" Karşıtlığı. Potansiyel Estetikpoetik Enerji 35
6. İlkel Estetikpoetik-liğin Oluşum Mekânı: Mağara. Mağara Ruhu ve Mağara Medeniyeti....43
7. İlkel Estetikpoetizm-in Oluşum Sebebi: Psikopragmatik Faktörler 47
8. İlkel Kurgu (Estetikpoetik-lik) Araçları: Safdil Sorular, Tekrarlar, Düzenleyici Unsurlar, Estetikpoetik Yasaklar 48
9. Poetik Şafakta İlkel Estetikpoetik-lik....49

BİRİNCİ BÖLÜM
MİTOLOJİK ŞAFAKTA ESTETİKPOETİK ENERJİ ARAYIŞLARI

BİRİNCİ KISIM: OTANTİK MİT

1. Otantik Mit: Mahiyeti ve Ögeleri....59
2. Otantik Mitin Mimari Yapı İskeletinin Kurulması "Kozmos-Kaos" Çatışması 69

İKİNCİ KISIM: MAĞARA: İÇİ VE DIŞI

1. Kadim Metnin Oluşum Ortamı ve Şartları....71
2. Mağara Medeniyeti ve Mağara Ruhu 83
3. Platon'un Mağarası ve Oğuz Toplumunun Mağaradaşları....85
4. Öğretmen ve Yazar (Ozan) 90
5. Dede Korkut Dersleri ve Bir İlke Olarak Dede Korkut 93

ÜÇÜNCÜ KISIM:
OTANTİK MİTTE POTANSİYEL ESTETİKPOETİK ENERJİNİN TEZAHÜRÜ

1. Potansiyel Estetikpoetik Enerji....102
2. Estetikpoetik Enerjinin Tezahür Dönemleri....102

DÖRDÜNCÜ KISIM: DÜZ ANLAM ALANI

1. *Dede Korkut Kitabı*'nda Düz Anlam Alanı Katmanı 122
2. Kişileştirme (Somutlama) 126
3. Düz Anlam Alanı ve Mecaz Anlam Alanı İlişkileri. "Gibi" Edatının Başkalaşımları....128

İKİNCİ BÖLÜM
İLKEL ESTETİKPOETİK-LİK ARAÇLARI OLARAK ÖZEL MİMARİ KURGULAR

BİRİNCİ KISIM: DÜZENLEYİCİ ÖGELER

1. Kozmos-Kaos Çatışması ve *Dede Korkut Kitabı*'nın Düzenleyici Ögeleri 138
2. "Meğer" Düzenleyici Ögesi 142
3. "Bu (Ol) Mahalda" Düzenleyici Ögesi 146
4. "Bu Yanadan (Bu Yana)" Düzenleyici Ögesi 152
5. "Aldatıcı" Düzenleyici Ögeler 153
6. "Sıfır" Varyantlı (İmplisit) Düzenleyici Öge 155

İKİNCİ KISIM: SAFDİL SORULAR

1. Hayat Dersleri Olarak Safdil Sorular 159
2. Metiniçi Kozmik Düzenin Yerleştirilmesi. 159

ÜÇÜNCÜ KISIM:
İLKEL ESTETİKPOETİK YAPININ TEMEL ARACI OLARAK TEKRARLAR

1. Evrensel Teorik-Yöntemsel Değer Olarak Tekrarlar 169
2. Eski Metinlerde Tekrarlar 170
3. Estetikpoetik-lik Aracı Olarak Tekrarlar 172
4. Durum Tekrarları 174
5. Söz Düzeyinde Tekrarlar. Hitapların Tekrarları 180
6. Cümle Düzeyinde Tekrarlar 182
7. Cümleler Birliği Düzeyinde Tekrar 184
8. Boy Sonlukları Düzeyinde Tekrarlar 185

DÖRDÜNCÜ KISIM: ESTETİK YASAKLAR

1. Alt ve Üst Yapılar 186
2. Gerçeklik Yasakları 187
3. Estetikpoetik-lik Yasakları 191

Genel Sonuç 199
Son Söz 209

EKLER

Ek 1: Azerbaycan Türkçesinde Cümlenin Tekyüklemli Yapısının Oluşumu 213
Ek 2: Mit ve Yazı 234

ÖN SÖZ

2019 yılı *Dede Korkut Kitabı*'yla ilgili metin yayını ve araştırmalar açısından sürprizlerle dolu ve oldukça verimli bir yıl olmuştur. Yeni bir yazmanın ve bu yazma içeriğindeki yeni soylamalar ile Salur Kazan'ın ejderha öldürmesiyle ilgili yeni bir "boy"un ortaya çıkması, ilgili ilgisiz herkesin dikkatlerini *Dede Korkut Kitabı* üzerine toplamıştır. *Dede Korkut Kitabı*, kendisine çoğunlukla ilgisiz duran ve hatta umursamaz bir tavır sergileyen genel Türk okurunu ve aydınını, 1815 yılından bu yana belirli aralıklarla sarsmaya devam etmektedir. Yabancı kaynaklı ve "kültür endüstrisi" eksenli kitle kültürü ürünleri karşısında büyülenmiş bir şekilde "izleyici" konumuna itilen Türk toplumunun, "Türk destanlarının tacı" Dede Korkut'a dair dikkatlerinin ne derecede dinamik olduğunu zaman içinde izleyip görebileceğiz.

Bir yandan yeni ve sürpriz metinlerlerle canlılığını devam ettiren *Dede Korkut Kitabı*, öte yandan yeni yaklaşımlarla araştırma nesnesi olmayı da sürdürmektedir. Bu bağlamda Dede Korkut coğrafyasının en önemli bölgelerinden biri olan Azerbaycan'da da Dede Korkut üzerine çalışmalar kesintisiz biçimde sürmektedir. Bu çalışmalarda dikkat çeken yorum ve yaklaşımlarıyla Kamal Abdulla, belirli bir farkındalık oluşturmuştur. Bir yandan "bilimsel" diğer yandan "sanatsal" çalışmalarını Dede Korkut üzerine yoğunlaştıran Kamal Abdulla'nın eserlerinin önemli bir kısmı diğer dünya dilleriyle birlikte Türkçeye de aktarılmaktadır. *Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş - Şafak Varyantı* başlığıyla Türkiye Türkçesine aktardığımız bu kitap, Azerbaycan'da son dönem Dede Korkut araştırmalarının önemli ismi Kamal Abdulla'nın "Gizli Dede Korkut" serisinden yayımlanan *Gizli Dede Korkut*, *Sır İçinde Destan veyahut Gizli Dede Korkut*, *Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut* gibi eserlerinin devamı niteliğinde olmakla birlikte tamamen özgün bir eserdir. Eserin Azerbaycan'da 2017 yılında yayımlandığı şekliyle adı *Kitabi-Dede Gorgud Poetikasına Giriş Dansökülen Variant*'tır. Yazar, daha önce yayımlanmış kitaplarından iki bölümü de bu eserinin sonuna ekleme ihtiyacı duymuştur. Eserde kadim metinler bağlamında Dede Korkut'a yeni yaklaşımlar denenmekte ve bu yaklaşımlar "poetika" kavramı çerçevesinde

bir bütünlük arz etmektedir. Eserde kadim bir metin olarak *Dede Korkut Kitabı*, anakronik metin, estetikpoetiklik, otantik mit, mit çağı, ilkel sanatların ve kadim metnin oluşumu, düz ve mecaz anlam alanları gibi yeni terim ve kavramlar ekseninde değerlendirmeler yer almaktadır. *Dede Korkut Kitabı*, mitten yazıya doğru çeşitli tarihsel ve kültürel devirlerin izlerini taşıyan ve bu yüzden de anakronik bir metin olarak ele alınan bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Kamal Abdulla, bu tarihsel devirleri katmanlar olarak ele alıp bu katmanların kültürel ve estetik niteliklerine göre tahlil etmektedir.

Kamal Abdulla'nın en büyük gayreti ve emeği, Dede Korkut'u evrensel düzeydeki destanlar arasına katma, evrensel düzeyde tanıtma ve kabul ettirme çabasıdır. Bu bağlamda anlambilim, semiyotik, felsefe gibi bilim alanlarının yöntemlerine de sıklıkla bavurmakta, dünya edebiyatından anıt eserlerle Dede Korkut'u mukayeselere girişmektedir. Çünkü genel anlamda bakarsak Türk mitolojisine ve destanlarına felsefi açıdan yaklaşım denemelerinin son derece sınırlı olduğunu, hatta yok sayılabileceğini söyleyebiliriz. Batı edebiyatında gerek modern dönem edebiyatı gerekse mitoloji ve destan metinleri felsefe ile edebiyat arasında bir bağ kurma gayreti güden dilbilim, anlambilim, semiyotik, semiyoloji gibi yeni bilimsel alanlardan istifade etmeyi de denemektedir. İşte bu eser, biraz da bu yönüyle öne çıkmaktadır. Eserde, Platon'dan Umberto Eco'ya, Schelling'den Derrida'ya kadar çok sayıda düşünür ve yazarın eserlerinden hareketle yapılmış çözümlemeler söz konusudur. Kendisi de bir dilbilimci olan Kamal Abdulla, Ferdinand de Saussure, Yuri Lotman gibi dilbiliminin öncü isimlerden de faydalanmaktadır. Yazarın tarihsel ve coğrafi anlamda kaynak kullanım alanı son derece geniştir. Kamal Abdulla, yetiştiği bilimsel ortam ve kullandığı teori ve yöntem eserleri gereği bol miktarda Rusça kaynak kullanmıştır. Bunlar arasında V.N. Toporov, Plyutto, E.M. Meletinsky, Golosovker, Olga M. Freidenberg, S.S. Averintsev, A.A. Potebnya, V. Rudnev, A.P. Bondarev gibi pek çok Rus araştırmacı ve yazar vardır. Kamal Abdulla, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca kaynakların da Rusçalarından istifade etmiştir. Burada özellikle Rus araştırmacıların eserlerinin Türkçeye tercüme edilmemiş olmasını esefle vurgulamamız gerekir. Hatta M.M. Bahtin ve Y. Lotman gibi önde gelen yazar ve araştırmacıların eserleri dahi son yıllarda yapılan birkaç çeviri dışında Türkçede yoktur.

Bu durum, eserin okunması sürecinde de bir zorluk olarak dikkati çekecektir. Azerbaycan'da uzun süredir Latin esaslı alfabe kullanılıyor olmasına rağmen Rus kaynakların künyeleri eserin orijinalinde Kiril harfleriyle verilmiştir. Bu kaynakların künyeleri, alfabe aktarımına pek uygun düşmemiş olsa da Türk okuyucusu için başka bir çare söz konusu değildir. Dolayısıyla Rusça ve Kiril harfli kaynaklarda sadece alfabe ak-

tarımıyla yetindik. Dipnotlardaki kaynak künyelerinde başta kişi adları olmak üzere özel isimlerin yazılışında Rus yazımı, alfabe aktarımı sırasında da korunmuştur. Ancak açıklamalarda bu isimlerin özgün şekilleri de ait oldukları dilin yazımına göre belirtilmiştir.

Kamal Abdulla'nın kullandığı kaynaklardan Türkçeye tercüme edilmiş olanlarını bulup künyelerini ve hatta bazen alıntıları dahi vermeye gayret ettik. Ancak bazı kaynaklar, Türkçeye tercüme edilmediklerinden ister istemez bu uygulamanın dışında kalmıştır. Dipnotlarda köşeli parantez içinde yer alan kaynak bilgileri tarafımızdan eklenmiştir. Ayrıca tarafımızdan yapılan açıklamalar da (an=aktaranın notu) olarak işaretlenmiştir.

Kamal Abdulla'nın bu eseri, daha önce yine tarafımca Türkiye Türkçesine aktarılan ve Ötüken Neşriyat tarafından ilki 1997 yılında yayımlanan Gizli Dede Korkut serisinden tamamen farklıdır. Ancak bu eserin okunması öncesinde veya sürecinde *Gizli Dede Korkut* ve roman olarak *Eksik El Yazması* da okunursa konuyu tamamlayıcı bir durum ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu eserin Dede Korkut meraklıları ve araştırmacıları dışında mitoloji, yazılı abideler, poetika, üslup, semiyotik ve semantik alanlarında çalışanlar için de ilgi çekici olacağını düşünüyoruz.

Bu eserin yayınıyla 2019 yılında Dede Korkut ağırlıklı eserler yayımlayan Ötüken Neşriyat'ın öncü yayın faaliyetlerindeki yerine bir katkı daha sunmak mümkün olacaktır diye düşünüyoruz. Burada Ötüken Neşriyat'a ve değerli editörü Göktürk Ömer Çakır'a teşekkürlerimiz tabiidir. "Kalın Oğuz'un vasfı"nın Dede Korkut diliyle okunmasının, Kamal Abdulla'nın yorumlarıyla değerlendirilmesinin okuyucuya verimli, ışık tutucu olması dileğiyle…

Eylül 2019
Dr. Ali Duymaz

DEDE KORKUT KİTABI'NIN POETİKASINA GİRİŞ

GİRİŞ

1. Kitabın Adı: Niçin "Giriş" ve "Estetikpoetik-lik" Ne Demektir? 2. Anakronik Metin. 3. Hem Eski Hem de Yeni Bir Edebî Model Olarak *Dede Korkut Kitabı*. 4. Mit Çağının Metni ve Yazı Çağının Metni: Düz Anlam Alanı ve Mecaz Anlam Alanı. Araştırma Nesnesi Olarak Mit Döneminin Otantik Metni. 5. Otantik Mit Çağında Estetikpoetik Enerji Arayışları. İçkin Tahlil Denemesi. "Kaos-Kozmos" Karşıtlığı. Potansiyel Estetikpoetik Enerji. 6. İlkel Estetikpoetik-liğin Oluşum Mekânı: Mağara. Mağara Ruhu ve Mağara Medeniyeti. 7. İlkel Estetikpoetizm-in Oluşum Sebebi: Psiko-Pragmatik Faktörler. 8. İlkel Kurgu (Estetik-Poetiklik) Araçları: Safdil Sorular, Tekrarlar, Düzenleyici Unsurlar, Estetik Yasaklar. 9. Poetik Şafakta İlkel Estetikpoetik-lik.

1. Kitabın Adı: Niçin "Giriş" ve "Estetikpoetik-lik" Ne Demektir?

Bu kitabı elinde tutan dikkatli okuyucu, ilk önce mutlaka kendine şöyle bir soru soracak ve bu soruyu sormakta kendince son derece haklı da olacaktır. Bu kitaba niçin "Dede Korkut Kitabı'nın Poetikası" değil de "Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş - Şafak Varyantı" adı verilmiştir? Herhâlde böyle bir sorunun sorulacağını önceden hisseden ve cevabını da zihninde uzun yıllar tartışıp bugün için hazırlayan yazar da haksız sayılmayacaktır.

"Giriş" sözünün tercihiyle ilgili olarak birinci sebep, takdim edilen *Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş - Şafak Varyantı* adının daha iddiasız olmasıdır. Çünkü bütüncül ve sistemli bir poetika araştırmasında, herhangi bir hususun ya da hususların "unutulması"nın bir gerekçesi olamazdı. Daha işin başında "Niçin böyle oldu?" sorusunu duymamak mümkün değildir, bu sorunun mantıklı bir cevabını bulmak da her zaman pek kolay değildir.

İkinci sebep, bizim için "poetika" düzleminin tamamının değil özellikle belirli bir kesitinin, belirli bir bölümünün veya başka bir ifadeyle kadim estetiklik niteliklerinin ilgi çekici olmasıdır. Oysa poetika sözü, bütüncül olarak hem estetik-poetik bölümün, hem de saf poetik bölümün toplamını kapsar. Bu araştırma çerçevesinde bizim için ilgi çekici olan ve olmayan bölümler nelerdir? Bunları birbirinden ayıran nedir? Neden ayırır? Bu konular üzerinde ileride daha ayrıntılı olarak durulacaktır.

Eser boyunca okuyucunun sık sık "**estetikpoetik**" şeklinde yazılmış bir ifade ile karşılaşacağını burada özellikle belirtmek isteriz.

Eski ve ilkel mitolojik metinle ilgili olarak "estetik" ve "poetik" ifadelerinin birbirinin yerine kullanılabilecek ifadeler olduğunu biliyoruz. Çünkü o eski mitolojik dönemde bu sözler birbirinin aynısı olarak algılanmış olmalıdır. Ayrıca o dönemde metni nazım ve nesir diye ikiye ayırmak da mümkün değildi. "Nesir nazım" (prozapoeziya) denkliği vardı. Sonraları nesir ile nazım her biri kendi içinde gelişerek birbirlerinden ayrıldı ve her biri kendi sınırları içine çekildi. Sonuçta estetiklik (nesre ait bir işlev olarak) ve poetiklik (nazma ait bir işlev olarak) birbirinden ayrışmış oldu. O yüzden de eski mit metni için "estetik" ve "poetik" ifadeleri tarafımızdan ikisi bir arada, hatta birleşik biçimde "estetikpoetik" yazılışıyla kullanılmaktadır. Böylece biz o dönem için alelade aktarım çerçevesinin dışına çıkan tamamıyla yeni bir yapının adını koymuş oluyoruz. Bu kavramı, Albert Einstein'in önerdiği ve ondan sonra kullanılmaya başlanan "zamanmekân" teriminin başka bir bilimsel düzlemde tipolojik-yapısal benzeri olarak kabul etmek de mümkündür. Bakhtin, kendisine ait "kronotop" terimini izah ederken şöyle yazmıştı:[1]

"Estetikpoetik varlık" genel poetikanın daha eski ve daha ilkel ilk "temsilciliği"dir. Estetikpoetik öge ve araçlar, daha sonraları metin geliştikçe, hem estetik hem de poetik mahiyet kazanmaya başlar, yavaş yavaş her biri kendi sınırları çerçevesine çekilir. Böylece de poetikanın farklı dönemlerini, yani en eski, ilkel ve eski, klasik devirlerini karakterize ederler."

***

Tekrar "Giriş" sözüne dönelim.

Eğer "Giriş" sözünü kullanmasaydık daha baştan bazı "kayıp"lar olacağı muhakkaktı. Ayrıca samimi olmak gerekirse şunu da belirtmeliyiz: Kitabın adını belirlerken bu adlandırmanın bizi bazı haksız hücumlardan koruyacağını düşünmekten de geri durmadık.

Ve nihayet "Şafak Varyantı" sözüne gelirsek… Bunun açıklamasını kitabın "Son Söz" kısmına bırakmak isteriz.

---

[1] Bk.: M.M. Bahtin, "Formı Vremeni i Hronotopa v Romane Oçerki Po İstoriçeskoy Poetike", *Literaturno-Kriteçeskie Stati*, Moskova 1986, s. 121-122. [Söz konusu eserin Türkçesi ve "kronotop" kavramı için bk. Mikhail Bakhtin, *Karnavaldan Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul 2001, Ayrıntı Yayınları, s. 315-316.]

2. Anakronik Metin

İncelediğimiz metin, yani *Dede Korkut Kitabı*, kendisiyle aynı kaderi paylaşan birçok eski dünya destanı gibi **anakronik** bir metindir. Bu tür metinleri, belirli bir tarihsel döneme yahut aşamaya bağlamak mümkün değildir ve bu, aslında gerekli de değildir. Böyle metinleri somut bir zaman kesitine bağlayıp onlarda belirli bir döenmin edebî ve estetik özelliklerini, karakterini aramak gökteki yıldızları tek tek sayıp sayısını belirlemek kadar boşuna bir zahmettir.

Dönüş. Ancak farklı metinleri, hatta farklı yazarları da zamana aitlikleri açısından anakronik kabul etmek mümkündür. Mesela, XVIII. yüzyılın görkemli kültür bilimcisi Giambattista Vico, "Homeros bütün Yunan şehirlerinin toplamı ve hatta bütün Yunan halkıydı," diye yazar. Giambattista Vico'ya göre *İlyada*'nın şairi Homeros'u ve *Odysseia*'nın şairi Homeros'u birbirinden yüzyıllar ayırır.* Homeros'la ilgili F. Schelling'in de bu söylenenlerle benzeşen ilgi çekici fikirleri vardır. Schelling, Homeros'u somut bir kişi değil, destanın tecessümü olarak kabul eder ve Homeros'un destanın egemen gücü ve ilkesi olduğunu vurgular.** İleride biz bu düşünceleri Dede Korkut'a da tatbik etmeye çalışacağız. **Dönüşün Sonu**.

* Bk.: Djambatisto Viko, *Osnovaniya Novoy Nauki Ob Obşçey Prirode Natsniy*, Moskova-Kiev 1994, s. 225. [Eserin Türkçe neşrinde ilgili kısım şöyledir: "Bu pasaj, açıkça gösterir ki, Odyssey'in Homer'i, İlyada'nın Homer'i ile aynı değildir." Giambattista Vico (2007). *Yeni Bilim*, Çev. Sema Önal, Ankara: Doğu Batı Yayınları, s. 370.]

** Bk.: F.B. Şelling, *Filosofiya Mifologii, Vvedenie v Filosofiyu Mifologii*, St. Petersburg 2013, s. 21, 53. [Alman filozofu Friedrich Wilhelm Joseph Schelling'in özgün adı "Philosophie der Mythologie" (Mitoloji Felsefesi) olan bu eseri Türkçeye tercüme edilmemiştir.]

Tarihsel çağın "selefi" olan tarih öncesi mitolojik çağ, geriye dönük zaman derinliği bakımından olağanüstü ve belki de sonsuzdur. Bu meseleyi araştıran uzmanlar oldukça uzun zaman boyutlarından söz ederler. Tarihe felsefi bakışın görkemli temsilcisi Karl Jaspers, bu kronolojik artzamanlılığı **tarih öncesi ve tarihsel dönemler** olarak ayırıp her birinin somut sınırlarını gösterir. Ona göre tarih

öncesinin geçmişe dönük sonsuz çağı, insanın şekil kazanması, dilin ve ırkların oluşumuyla sona erer. Sonraki tarihsel çağın ise, takriben 5000 yıllık bir tarihi vardır. Bu tarihsel çağın şafağı, dünyanın Çin, Hindistan, Yakın Doğu ve Avrupa gibi belirli yerlerinde yaratılmış medeni çizgiler vasıtasıyla bir hayli yadigâr bırakmıştır.

Karl Jaspers'in vurguladığı gibi tarih öncesi çağ, insanın insan olarak tekâmülü vaktinden, yani dillerin ve ırkların oluşması zamanından başlayıp tarihsel medeniyetlerin oluştuğu döneme, yani tarihsel çağa kadar ulaşan uzun bir zaman kesitini içerir.[2]

Karl Jaspers, başka bir ilgi çekici konuya daha temas eder. Jaspers, *"Tarih öncesi aşamada öyle kültürel süreçler ortaya çıkmıştır ki, bunlar bazı hâllerde bize oldukça özgün görünürler, sanki zamanları geldiğinde tarihsel kültürlerde yerlerini alacak çekirdekler gibidir,"* der.[3]

Bu tarih öncesi çağda insanın dilinin ve tabii ki düşüncesinin şekillendiği, daha ziyade gerçeklikten farklı bir anlatım tarzına meylettiği ortamda doğa ile insan, makrokozmos ile mikrokozmos arasındaki ilişkiler mitolojik tasarımda kendilerine yer bulmuşlardır.[4]

Tarih öncesi çağda (büyük semiyotik bilgini Vladimir Nikolayevich Toporov, bu çağı "kozmolojik çağ" olarak adlandırmayı teklif eder[5]) mitolojik tasarımların temelinin biçimlendiğini görmekteyiz. O yüzden biz de "kozmolojik çağ"dan ilk kaotik ve antik çağa geçişin keskin ve sert entelektüel göstergeler temelinde değil, pek göze çarpmayan ama hareket hâlinde olan, özellikle de kesintisiz hareket hâlinde olan süreçler vasıtasıyla meydana geldiğini sanıyoruz.

Bu iddiadan yola çıkarak antik çağın farklı aşamalarını da kendi

---

[2] Bk.: Karl Yaspers, *Smısl i Naznaçenie İstoriii*, Moskova 1991, s. 92. [Karl Jaspers'in *Tarihin Kökeni ve Amacı* adlı kitabı Türkçeye çevrilmemiştir. Ancak Jaspers'in *Felsefeye Giriş* kitabındaki "İnsanlık Tarihi" başlıklı bölüm kendisinin de ifade ettiği gibi söz konusu kitabından alıntılanmış bir bölümdür. Jaspers'in söz konusu görüşleri için bk. Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, Türkçesi: Mehmet Akalın, İstanbul 1981 (2. Bs.), Dergâh Yayınları, s. 105-116.]

[3] Karl Yaspers, *age*, s. 94 [Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, Türkçesi: Mehmet Akalın, İstanbul 1981 (2. Bs.), Dergâh Yayınları, s. 105-116.]

[4] Bk.: V.N. Toporov, "O Kosmologiçeskih İstoçnikah Ranneistoriçeskih Opisaniy", *Trudı Po Znakovım Sistemam*, C. 3, Tartu 1967, s. 114. [1962'de Yuri Lotman'la birlikte Tartu-Moskova Dil Bilgisi Okulunun kurucularından olan Vladimir Nikolayevich Toporov'un eserleri Türkçeye tercüme edilmemiştir.]

[5] Bk.: V.N. Toporov, *age.*, s. 113.

içinde birbirinden ayırabiliriz. En eski, perakende ve kaotik (ilk şafak) sayılan aşamayı, onun yerini alan klasik antik aşamadan ayırmak mümkündür. Bu aşamalar hep birlikte orta çağa karşı vaziyet alırlar. Klasik antik aşama orta çağa, yani klasik estetik ortama geçişi bir anlamda yumuşatır ve bu geçiş sorununu manevi yönden ağrısız çözümlemeye çalışır. Bunda ne derece başarılı olur, söylemek zordur. Bu işin ağırlığı, metinleri bir çağdan öbür çağa geçirenlerin, yani yazarların boynuna düşer.

Antik çağın en eski, ilk ve şafak aşamasından, daha sonra da klasik aşamadan başlayıp da orta çağın eşiğine kadar en farklı estetik, sosyo-psikolojik, algısal ve pragmatik ölçüt ve örnekler bu tip metinlerde ya sıkışmış (suggestif) ve gizli olarak ya da yeteri kadar aşikâr ve canlı, mecazen söylersek âdeta açılmış bir yelpaze gibi ortaya çıkar. Hatta bazen *Dede Korkut Kitabı*'nda karşılaştığımız belirli bazı hususlar bize, en eski zaman kesiti olarak medeni bir bütün şeklinde yoğrulmuş olan antik çağı en ilkel çağın son varyantı olarak ele almama imkânı verir. Çünkü kanaatimize göre, *Dede Korkut Kitabı* metnindeki bazı parçalar, bizi tarih öncesi çağda yaşamış ilkel insanın ilkel yaşam çerçevesine, onun doğanın koynundan yeni yeni kopmaya başladığı çağa ve çevreye götürüp bırakabilir.

"Doğa-Toplum (Medeniyet)" çatışması, eski insanın içinden geçip geldiği ve arkada bıraktığı en olağanüstü çatışmadır. Lévi-Strauss, Lotman, Golosovker, Meletinsky ve başkaları bu konuda yeterince söz söylemişlerdir.[6] Aynı zamanda Azerbaycan âlimlerinden Rehman Bedelov, Niyazi Mehdi, Arif Acalov, Aydın Talıbzade ve başkaları da bu felsefi konuya özel olarak dikkat göstermişlerdir.[7]

---

[6] Bk.: Yuri M. Lotman, "K Probleme Tehnologii Kulturı", *Trudı Po Znakovım Sistemam*, No: 3, Tartu 1967; E.M. Meletinskiy, *Poetika Mifa*, Moskova 1976 [Rus bilim adamı filolog, kültür tarihçisi, teorik folklor araştırma okulunun kurucusu Eleazar Moiseyevich Meletinsky'nin eserleri Türkçeye tercüme edilmemiştir.]; K. Levi-Stross, *Mifologiki*, C. 1., Moskova-St. Petersburg 2000 [Claude Levi-Strauss'un 4 ciltlik bu eseri henüz Türkçeye çevrilmemiştir.]; Y.E. Golosovker, *Mifin Mentigi*, Rusçadan tercüme: A. Talıbzade, Bakı 2006, Kitab Alemi.

[7] Rahman Badalov, *Pravda i Vımısel Geroiçeskogo Eposa*, Bakı 1983; Niyazi Mehdi, "Söz Senetinde Arhaik Galıglar", *Gobustan Dergisi*, No: 2, 1979; A. Adjalov, "Etnokonfetsionalnoye Soderjanie Oppozitsii "Svoeçujoe" v Oguzskom Epose Kniga Moego Deda Korkuta", *Trudı Po Znakovım Sistemam*, 9, Tartu 1986; A.Talıbzade, *Facie (Janrın Tehliline Dair)*, Bakı 1990; Kamal Abdulla, *Gizli Dede Korkud*, Bakı 1991, Yazı-

BİRİNCİ BÖLÜM

MİTOLOJİK ŞAFAKTA ESTETİKPOETİK ENERJİ ARAYIŞLARI

Araştırmacılara göre mitoloji ya da mit yaratıcılığı tarihin henüz olmadığı zamanda ve yerde başlar. Eğer biz tarihî bir mekâna ayak basıyorsak mit yaratıcılığıyla vedalaşıyoruz demektir. Onun için de doğal olarak tarih öncesi çağ ile mitolojik çağı (mit yaratıcılığı çağını) aynileştirmek mecburiyetindeyiz.

Tarih ve mitoloji ilişkisi özel bir konudur. Roland Barthes, Claude Lévi-Strauss gibi önemli araştırmacılar mitte, üzerinde konuşulan herhangi bir nesnenin tarihten soyutlandığını ve tarihin mitte eridiğini, uçtuğunu, yok olup gittiğini vurgularlar.[1] Ya da miti, tarihi mahveden bir makine olarak değerlendirirler.[2] Bunu şöyle anlamak da mümkündür: Mit, tarihi kendinden öteleyen, kabul etmeyen bir mekanizmadır.

Bize göre mit, kadim insanın anne karnı gibidir, orada olanlar unutulmaya ve bozulmaya mahkûmdur. Oysa tarih, bu unutkanlığı kabul etmez ve mitolojik çağı kendi bildiği gibi yeniden kurmaya çalışır. Demek ki aslında tarih, kendisine kadar olan dönemi ancak **şimdi** ile yaşayan ilkel insanın **dün** ve **yarın** adlı kavramları algılamasıyla başlar.

Peki "mitolojik yaratıcılık çağı" dediğimizde neyi kastediyoruz? Elbette ki bu, hepimizin bildiği mitolojik eserlerin, yani Homeros'un ve Hesiodos'un poemalarının, Aiskhylos'un ve Sophokles'in piyeslerinin yazıldığı çağ demek değildir. Homeros, Hesiodos,

---

[1] Rolan Bart, *Mifologii*, Moskova 2008, Akadjemiçeskiy Proekt, s. 314. [Roland Barthes'in bu kitabı Türkçeye Tahsin Yücel tarafından "Çağdaş Söylenler" adıyla çevrilip yayımlanmıştır. İlgili alıntı için bk. Roland Barthes, *Çağdaş Söylenler*, Türkçesi: Tahsin Yücel, İstanbul 1990, Hürriyet Vakfı Yayınları, s. 161.]

[2] K. Levi-Stross, "Struktura Mifov", *Voprosı Filosofii*, Moskova 1967, No: 7, s. 155. [Claude Lévi-Strauss'un *Yapısal Antropoloji* adlı kitabında yer alan ve Türkçe çeviride "Efsanelerin Yapısı" şeklinde hatalı olarak çevrilmiş bir bölümün adıdır. Bu bölüm, bazı dillerde bağımsız bir kitap olarak da basılmıştır. Eserin Türkçesi için bk. Claude Lévi-Strauss, *Yapısal Antropoloji*, Çev. Adnan Kahiloğulları, İstanbul, 2012, İmge Kitabevi, s. 296-331.]

Aiskhylos ve Sophokles dönemi, mitin bütüncülleştiği ve anlatıya geçtiği dönemdir dersek daha doğru olur. Mitolojik yaratıcılık çağı deyince ise kadim insanın mitler hakkında yazılanları okumaya başlayışından çok çok önceki eski çağı göz önünde tutuyoruz. İnsanın dünyaya mit perdesi arkasından baktığı, mitolojik kanun ve kurallara uygun biçimde yaşadığı, kendisini doğanın ayrılmaz bir ögesi saydığı dönemlerden söz ediyoruz.

> **Dönüş.** Böylelikle biz **mit yaratıcılığı** çağı ile **mit anlatımı** çağını birbirinden ayırmak zorundayız. Birinci durumda insan, mitin içinde yaşar; ikinci durumda ise insan, önce mite dair bir şeyler duyar, sonra bu duyduklarını yeniden yaratır veya yazılı şeklinden okur, hatta belki de bir amfitiyatroda seyreder, başka bir deyişle mit anlatımının içinde bulunur. **Dönüşün Sonu.**

Mitolojik çağ, eski ve ilkel insanın gerçeklik duygularının yeterli olmadığı, mitle gerçekliğin örtüştüğü otantik mit dönemidir. Düşüncemize göre bu çağın karakteristiği, insanın henüz mit yaratarak gerçekliği bozmadığı, miti bizatihi yaşadığı çağ olmasıdır. İnsan, doğada nesnel biçimde var olan, doğayla bir bütün olarak kaynayıp karışan mitin tam olarak mengenesindeydi. Buna **mitin esaret dönemi** demek de mümkündür. Bu dönemde mitin manevi bukağıları, eski ve ilkel insanı sonsuz bir sıkıntıya düşürmekte, onu korkutmakta, sarsmakta, hatta bazen mahvetmekte, bazen de ona dayanılmaz derecede zulmetmektedir. Aynı zamanda bütün bunlar insana dâhilî bir güç aşılamaktaydı. Ona, doğanın korkunç olgu ve olaylarına karşı göğüs germeyi öğretmekteydi. Tehlikeli durumları kolaylıkla aşıp geçmeyi telkin etmekteydi. Daha somut olarak şöyle de diyebiliriz: Doğanın bizatihi içinden doğan mit, insanı doğaya karşı savaşa hazırlamaktaydı.

Mitolojik şafak, insan tasarımlarının ve ilkel düşüncelerinin ilk çağıdır. Bu bağlamda "şafak" sözünün büyülü iç katmanından büyük ümidimiz vardır. Bu söz o kadar saydamdır ki, özel bir açıklamaya ihtiyaç duyulmaz. Mitolojik şafak, **mitolojik öğle**ye, oradan da **mitolojik günbatımı**na geçecektir. Sonra karanlık ve daha sonra ışık!

Tarih böyle başlayacaktır. İnsanlar yılları, ayları, günleri saymaya başlayacaklar, **dün**ü hatırlayacak ve **yarın**ı bekleyecekler, artık sadece **şimdi** ile yaşamayacaklar. Hegel'in dediği gibi tarih, Tanrı'nın yeryüzünden geçip gittiği görkemli bir zafer resmigeçidine dönüşecek. Ama bu, daha sonraları olacaktır. Henüz tarihten önceki, kozmolojik dönemdir, mit yaşanmaktadır, insanlar onu yaratmamaktadırlar, anlatmamaktadırlar. Yaratmak da anlatmak da mitin içinden çıktıktan (onu yaşadıktan) sonra ortaya çıkacaktır. Yeryüzünde henüz Tanrı yoktur ya da şöyle söyleyelim; vardır, ama insanlar onu görmezler, daha doğrusu o kendini göstermeye gerek duymamaktadır. Tanrı yoktur, ama tanrılar vardır. Dünya, tanrıların, titanların, yarı-tanrıların, şer ve hayır meleklerinin, olağanüstü doğa güçlerinin, tufan ve fırtınaların, deprem ve çığların, vahşi ihtirasların, gökkuşağında olan ve olmayan bütün renklerin dünyasıdır.

...Köklü ağacın kalın budakları arasında gizlenip kalmış ve yüzünü, gözünü, bedenini tüy kaplamış yalnız bir mahluk, etrafına ihtiyatla, korka korka bakar ve içini bir titreme kaplar. O niçin titrediğini bilmez, bu hususta düşünmez de… Sebep ve sonuç, onu henüz ilgilendirmemektedir. O, sadece korkar. Neden ve niçin korktuğunun farkında da değildir. Böyle olunca ne olur, bunu dahi anlamaz. Sadece vücudunun içinde, göğsünün tam ortasında bir şeylerin sıkıştığını, çırpındığını, "güp güp," diye ses çıkarıp şiddetle vurduğunu hisseder. Sanki orada ne varsa çıksın ve uçup uzaklara gitsin diye bakar. Tıpkı küçücük bir kuş gibi… Budağı aralayıp kendini gizlemeye çalıştığında o kuş sanki ona dokunup "pırrr..." etmiş ve uçup gitmiştir. Gök gürler, yıldırım çakar...

Dönüş. Oswald Spengler şöyle der: Dünyevi korku duygusu, özünde yaratıcılık olgusunu da (gelecekte ortaya çıkacak olan yaratıcılık olgusunu - K.A.) gizler ve bu duygu, bütün ilkel duygular arasında en yaratıcı olanıdır.*
Vaktiyle Giambattista Vico da eski insanın bilgisizliğini ve

* Bk.: O. Şpengler, *"Zakat Evropı", Oçerki o Mifologii*, Moskova 2004, s. 120. [İlgili kısım, söz konusu eserin Türkçe çevirisinde şöyledir: *"Bu dünya korkusu muhakkak ki bütün ilkel duyguların en yaratıcı olanıdır."* Oswald Spengler, *Batının Çöküşü,* Türkçesi: Giovanni Scognamillo-Nuray Sengelli, İstanbul 1997 (2. Bs.), Dergâh Yayınları, s. 89.]

bundan dolayı etrafındaki her şeye çok şaşırdığını vurgulamıştı. Bilgisizlik, hayretin anasıydı. Bunu şöyle de yorumlayabiliriz: Vico'ya göre hayret, eski insanın ilk duygusudur.* Korku ve hayret ya da hayret ve korku yahut bunların her ikisi birlikte, birbirinin içinde… **Dönüşün Sonu.**

* Bk.: Djambatisto Viko, *Osnovaniya Novoy Nauki Ob Oőşçey Prirode Natsniy*, Moskova-Kiev 1994, s. 83. [Vico, bu konuda şöyle demiştir: *"Hayret, cehaletin kızıdır; ve hayret edilen şey ne kadar büyükse, hayret de o kadar çok büyür."* Giambattista Vico (2007). *Yeni Bilim*, Çev. Sema Önal, Ankara: Doğu Batı Yayınları, s. 103.]

Mitolojik şafağın sadece bir anının içine girmeye çalıştık.

BİRİNCİ KISIM
OTANTİK MİT

1. Otantik Mit: Mahiyeti ve Ögeleri.
2. Otantik Mitin Yapı İskeletinin Kurulması. "Kozmos-Kaos" Çatışması.

1. Otantik Mit: Mahiyeti ve Ögeleri

Mitolojik düşüncenin egemen olduğu çağı (mitin tutsaklık dönemini), birkaç evreye ayırmak mümkündür. Böylece mit çağının ilkel ve "klasik" evrelerini birbirinden ayırmamız mümkün olabilir. İlkel mit yaratıcılığı çağı, daha çok birincil derecede tasarımların, ilkel psikolojik tepkilerin sonuçlarından doğan seslenme ve bağırıp çağırma sözlerinden ibaret iken, klasik mit evresi (mitolojik simge dönemi) bu tasarımların yazılı anlatmaya dayanan konu kesitlerini ortaya koyar. Bu konu kesitleri, mesela Yunanistan'da farklı mitolojik silsilelerin küçük parçalarından başlayarak Hesiodos'un, Homeros'un poemalarına, Aiskhylos'un, Sophokles'in, Euripides'in dramlarına kadar daha büyük anlatı parçalarını da içine alabilir.

Tarih öncesi çağda dünyaya ve metne genel bakışın ("Dünya, metin gibidir," diyenler ne kadar da haklıymışlar!) önce insan tasavvuruna ve daha sonra tefekkürüne yansıyış farkını dikkate alarak, bu farklı evrelerin keskin gnoseolojik (bilgibilimsel) sınırlarla birbirinden ayrılmaz olduğunu söylemek mümkündür. Onlardaki farklılıklar, içten içe birbirlerine kavuşmaya can atar, çünkü aralarında karşılıklı iyi niyet hüküm sürmektedir. Onlar birbirlerine sirayet eder, birbirinin içinde eriyebildikçe erir ve bu farklılıklar bir bütünün içinde belki yalnızca gelişim düzeylerindeki farklılıklarla göze çarparlar. Böylece, mit çağının ilkel ve "klasik" evreleri uyumlu biçimde birbirini tamamlamış olurlar. Artık tarihsel çağın şafağında *Dede Korkut Kitabı* gibi kadim metinlerde, ilk baştan belirtelim ki, dünyanın ve genel olarak yaratılışın mitolojik açıklamasının hem ilkel hem de "gelişmiş" tasvirleri kendini gösterir. Bunlar bazen aynı metin içinde, bazen de aynı çağa ait farklı metinlerde ortaya çıkabilirler.

İKİNCİ BÖLÜM

İLKEL ESTETİKPOETİK-LİK ARAÇLARI OLARAK ÖZEL MİMARİ KURGULAR

Mitolojik metinde farklı estetikpoetik ya da estetikpoetikimsi elemanların o anki veya gelecekteki varlığıyla birlikte mimari düzenlemeye hizmet eden, bütüncül olarak kompozisiyon unsuru olan birtakım durumlar da özel bir ilgi doğurur. Çünkü onlar ilkel metinlerde ilk estetikpoetik-lik araçları olarak kendilerini gösterirler. Olga Freidenberg, haklı olarak bu hususun araştırılmasının önemine vurgu yapar ve bu meselenin biçim ve içerik kadar önemli olduğunu belirtir. Freidenberg şöyle yazar: "Mitin biçim ve içeriği üzerinde konuşurken burada olağandışı herhangi bir şey yoktur. Bununla bile mitin kompozisyonuna hiç önem verilmediğini söylemek mümkündür. Oysa mit yaratıcılığının temel niteliğinin ortaya çıkarılmasında arkaik tipler sisteminin kompozisyonu meselesi, deyim yerindeyse sentaktik bir meseledir ve ilk aydınlatılması gereken hususlardandır."[1]

Kompozisyon kurgulaması da mitolojik metnin estetikpoetik-lik unsuru olarak kozmosun (düzenin) inşa edilmesiyle ilgilidir. Kozmosun inşasının (düzenlenmesinin) metne yansıyışı, belirli dil ve gramer unsurları aracılığıyla gerçekleştirilir. Biz onları bu bölümün farklı kısımlarında belirli somut kurmaca araçları olarak tek tek gözden geçireceğiz.

Konuyla ilgili ilk olarak *Dede Korkut Kitabı* metninde bazı yapısal ve sözdizimsel parçaların **özel olarak** yerleştirildiğini söylemek isteriz. Bu, kurgu mekanizması ile metnin mimari düzeninin yazar tarafından bilinçli olarak yapılandırıldığı anlamına gelir. Yazar, bu esnada bildirişim kanalına belirli "parazitler" de sokmuş olur. Estetikpoetik-lik de kökenini işte buradan alır. Özel kurgu elemanlarına "parazitler" olarak yaklaşırsak bildirişimin alıcısı tarafından onların özel olarak tanındığı ve ilkel estetikpoetik-lik modelleri olarak "kabul edildiği" sonucuna ulaşırız. Mağaradaş, bu modellerin metindeki işlevine dikkat etmez, bu elemanların, mesela düzenleyici sözlerden oluşan metin parçalarının onun tahayyülünde ardıcıl ve uyumlu

[1] O.M. Freydenberg, *Mif i Literatura Drevnosti*, Moskova 1978, "Nauka", s. 46.

olarak yerleştirilmesini temin etmek için olduğunu aklına getirmez. Bunlar ayrı ayrı metin parçalarının birbirinin içine "girmesini" önler. Böylelikle, metne düzen getirir. Bu parçalardan bazılarının birbirinden "uzakta" hazırlandığından ve sonradan tek metin içerisinde "birleştirildiğinden" bir kez daha emin oluruz.

Başka bir durumda yazar, mağaradaşın dikkatini herhangi bir noktaya daha derinden perçinlemek için aynı hususu bir daha, yeniden metne dâhil eder. Başka bir ifadeyle tekrara başvurur ve tekrarlar muhteşem bir sistem olarak önce kompozisyon kurgusu, buradan da estetikpoetik-lik unsuru olarak bilhassa bu şekilde oluşmaya başlar.

İlkel metinde de kullanım bakımından herhangi bir hususa belirli yasaklar konulabilir. **Mitin sürati** ile **yazarın sürati** arasında fark oluştuğu zaman bu yasaklar, metnin genel düzenini sağlar, metnin yapısal olarak çerçevesi dışına çıkmamasına yardımcı olur.

Metinde yer alan ve kökleri itibaıyla eski ritüellere kadar uzanan karşılıklı söyleşme unsuru da metin içi estetikpoetik araçlar arasına katılabilir. Bunlar *Dede Korkut Kitabı* metninde tortu hâline gelmiş "safdil sorular" olarak kendini gösterir ve sonuç itibarıyla yine (hatta bu vaziyetinde bile) metnin genel düzenine girer.

"A" noktasından "B" noktasına doğru yol alan bildirişim akışının, karşısına çıkan bütün engelleri ("parazitler"i) aşıp geçmek mecburiyetinde olduğu açıktır. Engeller kendi kendine oluşmaz, onları metnin kendisi ve yazar "icat" eder. Bu bağlamda mimari düzene hizmet eden özel kurgulamaları da buraya dâhil etmek mümkündür. Bu şekilde metin yazara, yazar ise metne dönüşür veya bir başka ifadeyle yazar metnin içinde erir. Bu husus, eski metinlerin iç mantığını anlamak için son derece önemlidir. Çünkü ilk bakışta görünen anlaşılmazlıkları ortadan kaldırır (Jacques Derrida tarafından ileri sürülmüş olan metnin yazara etki etmesi anlayışı, yani disseminasiyası (dağılımı) bu hususta yaratıcı bir çözüm olarak görülür). Engellerin (parazitlerin) oluşumuna hizmet eden bu özel kurgulamalar, bildirişim kanalından engelsiz geçip giden bildirişim akışıyla artık ne nicelik ne de semantik hacim bakımından aynilik teşkil eder. Engelli bildirişim akışı, daha kapsamlıdır ve gelecek için daha estetikpoetik hacimlidir.

Metin parçalarının mimari nizamını temin etme işlevini yerine getiren bu özel ilkel kurgulamalardan ilkel estetikpoetik-lik aracı olarak da söz etmek gerekir. Mitolojik metnin mimari yapısıyla ilgili olan özel ilkel estetikpoetik kurgulamalar, *Dede Korkut Kitabı* metninde **düzenleyici unsurlar**, **safdil sorular** (kökleri itibarıyla eski ritüellere dayanırlar) **tekrarlar**, **estetik yasaklar** olarak, sadece dil varlığına yaslanan estetikpoetik-lik elemanlarından ibarettir. Daha doğrusu ibaretmiş gibi görünür. Araştırmanın bu kısmında önümüze koyduğumuz maksat hakkında şunu söyleyebiliriz: Araştırmanın bu aşamasında biz özellikle yukarıda söz ettiğimiz estetikpoetik unsurları ve araçları gözden geçirmek niyetindeyiz.